

- [7] Venher L. A. Formyrovanye psyhycheskykh deistvyi y umstvennoe razvytye rebënka / L. A. Venher // Obuchenye y razvytye mladshykh shkolnykov : materyaly mezhrespublykanskoho sympozyuma / [pod red. H. S. Kostiuka]. – Kyev : Typolytohrafiya KVYRTU, 1970. – S. 182–186.
- [8] Vashulenko M. S. Navchannia hramoty v pidhotovchykh klasakh / M. S. Vashulenko, N. F. Skrypchenko. – Kyiv : Radianska shkola, 1982. – 174 s.
- [9] Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoï shkoly : pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv / O. Ya. Savchenko.–K. : Heneza, 1999. – S. 360.
- [10] Kovshar O. Znachennia protsesu nastupnosti dlia rozvytku osvity / O. Kovshar // Formuvannia osobystosti doshkilnyka zasobamy osvitykh tekhnolohii : Vseukr. nauk.- prakt. konf. (m. Kryvyi Rih, 11–12 zhovtnia 2012 r.) : mater. konf. – Kryvyi Rih, 2012. – S. 15–20.
- [11] N.O. Partala. Nastupnist u navchanni matematyky v pochatkovii ta osnovnii shkoli/ Teoriia i metodyka navchannia: problemy ta poshuky: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 14. - Kharkiv, 2018. – s.237 – 243.
- [12] Volchasta M. M. Nastupnist u vyvchenni heometrychnoho materialu v pochatkovii ta osnovnii shkoli : avtoref. dys na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka navchannia matematyky» / Mariia Mykolaivna Volchasta. – Kyiv, 2003. – 20 s. 3.
- [13] Dvustoronnyi kharakter preemstvennosti vysshei y srednei shkoly opredeliaet razlychnye podkhody k ee yzucheniyu. Delykatnyi K.H. Preemstvennost v systeme «shkola-vuz» — K.: Obshchestvo «Znanyi USSR. 1986 h. str.46.
- [14] Fylosofskyi slovar / Pod red.. Y.T.Frolova. – 4-e yzd. – M.:Polytyzdat, 1981. – 445 s.
- [15] Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichni slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid,1997. – 376 s.
- [16] Ainshtein V.H. O lohycheskom y tvorcheskom obuchenyy // Vestnyk vysshei shkoly. 1988 h. str. 33.
- [17] Kravchuk O.M. Praktykum z analitychnoi heometrii: navch.posib. dlia vyshch. navch. zakl.U 2 ch. Ch. 1./ O. M. Kravchuk. – Lutsk: Volyn. nats.. u-nt im. Lesi Ukrainky, 2012. – 228 s.
- [18] Ozhehov S. Y. Slovar russkoho yazyka / S. Y. Ozhehov. – Moskva : Russkyi yazyk, 1986. – 798 s

УДК 378.147.381.036

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-54-64

Марущак Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0754-6367
ksanamar77@gmail.com

Зузяк Тетяна Петрівна

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-5437-0272
zuzyak@ukr.net

Соловей Віктор Володимирович

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0373-6008
victorsolovey79@gmail.com

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ, ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. В контексті відродження національної культури особливої актуальності набуває проблема формування в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-естетичної культури, що зумовлює кардинальні зміни в напрямі розвитку їхніх художньо-творчих

здібностей. Підґрунтя для розвитку художньо-творчих здібностей студентів створює діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва. Основна проблема нашого дослідження полягає у розробленні теоретичної, методологічної бази та методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Мета дослідження передбачає обґрунтування науково-методичних основ розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва. Для її досягнення застосовувалися теоретичні методи: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, методичної, історичної літератури, монографічних праць, систематизація теоретичних положень, порівняльний аналіз дисертаційних робіт, вивчення навчальних програм дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування, вивчення довідникової літератури, методичних посібників з декоративно-ужиткового мистецтва та народних промислів; емпіричні: вивчення педагогічного досвіду навчання учнів закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти та студентів педагогічних закладів вищої освіти основам декоративно-ужиткового мистецтва, спостереження за аудиторною та самостійною навчально-творчою роботою, науково-дослідною та художньо-творчою діяльністю студентів й учнів, бесіди, анкетування педагогів, студентів, учнів, вивчення продуктів художньо-творчої діяльності студентів та учнів з декоративно-ужиткового мистецтва. В статті теоретично обґрунтовано особливості та способи розвитку художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва. Визначено основні складові художньо-творчих здібностей студентів: розумові (продуктивні та репродуктивні), практичні й особистісні якості. Визначено основні групи художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва: образно-асоціативного мислення, образно-асоціативної уяви, здібності з декоративно-ужиткового мистецтва. Запропоновано цілісну методичну систему та організаційно-педагогічні умови розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: учитель технологій; педагог професійної освіти; художньо-творчі здібності; декоративно-ужиткове мистецтво; методична система; організаційно-педагогічні умови.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний етап модернізації українського суспільства висуває нові вимоги до якості професійної підготовки педагогів, що зумовлює глобальні зміни в контексті цілей та змісту вищої освіти, її орієнтації на результати навчання – компетенції, що передбачають здатність випускника самостійно діяти в різних життєвих і професійних ситуаціях, вирішувати професійні завдання зі збереження соціально-культурної стабільності, толерантності в діалозі культур і самобутності суспільства [1, с. 209]. Нове тисячоліття вимагає від нас максимально повного використання інтелектуального і творчого потенціалу особистості, що зумовлює необхідність виявлення її творчого потенціалу, розвитку її творчих здібностей та формування вмінь самореалізації як одного з основоположних принципів реформування, модернізації та демократизації освіти в сучасних умовах розвитку суспільства. Означені завдання є актуальними й для професійної підготовки майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти.

У зв'язку з відсутністю в сучасній педагогіці єдиної системи управління, формування та розвитку в особистості художньо-творчих здібностей в педагогічному процесі є однією з найскладніших проблем педагогіки, її теорії та практики. Зміст сучасної художньо-педагогічної освіти здобувачів, які навчаються у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), характеризується тенденціями до інтеграції знань, умінь і навичок з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ), народних ремесел і промислів, гуманістичною й естетичною спрямованістю, розвитком творчих здібностей майбутніх педагогів.

3-поміж основних цілей підготовки майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти у педагогічних ЗВО є формування в них умінь щодо вчасного виявлення й подальшого розвитку на професійному рівні в учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) художньо-творчих здібностей

до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва як окремого його виду, зокрема. Питання розвитку творчих здібностей особистості висвітлюються педагогікою, психологією та іншими науками у контексті загальних позицій теорії. Проте, питання розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти під час навчання основ образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва у контексті дисциплін циклу професійної підготовки залишаються недостатньо дослідженими, що підкреслює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему феномену творчості, зокрема його природу, формування та прояв творчих здібностей, їх діагностику, розкрито в наукових працях А. Арнольдова, М. Барга, М. Бахтіна, Н. Бердяєва, В. Біблера, Л. Буєвої, Г. Буша, Т. Волобуєвої, Ю. Давидова, Б. Кедрова, В. Моляко, Я. Пономарьова, В. Роменця, В. Степуна, А. Шумиліна та ін. У дослідженнях К. Абульханової-Славської, В. Андрєєва, Д. Богоявленської, В. Дружиніна, А. Маслоу, К. Роджерса, М. Ярошевського досліджено взаємозв'язок між творчістю й саморозвитком особистості. Психолого-педагогічні аспекти творчого розвитку та самореалізації особистості висвітлено в науковому доробку В. Андрєєва, В. Загвязинського, В. Моляко, В. Риндак, Ю. Сенько, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Сущенко, Б. Теплової, В. Шадрикова, Т. Шамова, Н. Яковлевої та ін. Проблему творчості розглядали й зарубіжні дослідники: Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Е. де Боно, Г. Айзенк, С. Мідник, К. Роджерс, Р. Стернберг, М. Воллах, З. Фрейд, Е. Фромм, Н. Коган, Т. Рібо, К. Юнг та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблеми підготовки майбутніх педагогів, формування їхнього творчого потенціалу, розвитку важливих творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення, діяльності висвітлюються в низці наукових досліджень, що відображають окремі аспекти, зокрема: проблеми професійної підготовки вчителів (І. Зязюн, О. Дубасенюк, Н. Кічук, Т. Люріна, В. Семиченко та ін.); дослідження ефективних способів і методів розвитку творчої особистості в умовах естетичної діяльності (Н. Миропольська, Г. Падалка, Л. Хлебнікова та ін.); готовність майбутнього вчителя до творчої діяльності (В. Васенко, О. Гришина, Л. Мільто, В. Сирота, Л. Спирін та ін.); добір ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів (Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ю. Пелех та ін.). Науковці В. Зінченко, В. Кирєєнко, О. Ковальов, В. Кузін, О. Мелік-Пашаєв, Є. Шорохов та ін. досліджують специфічні особливості розвитку творчих здібностей під час художньо-творчої діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, що пов'язані із психологічними закономірностями художнього сприйняття та процесами створення художнього образу.

Незважаючи на те, що в наукових дослідженнях є чимало напрацювань з окремих питань розглядуваної проблеми, власне проблема розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти під час навчання основ образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва в контексті дисциплін циклу професійної підготовки залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Умови розвитку суспільства визначають новий характер парадигми системи педагогічної освіти, що передбачає орієнтацію суб'єктів діяльності на творчий пошук. Особливе місце серед різних видів творчої діяльності належить діяльності особистості в галузі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, якісним вищим рівнем якої є творчість. Розглядаючи творчу діяльність, зазначимо кілька аспектів, що набувають важливого значення у контексті нашого дослідження. По-перше, під творчою діяльністю ми розуміємо процес пошуку і творення з певного роду занять, результатом якого є прояв будь-чого якісно нового й, у першу чергу, власне особистості суб'єкта творчості, який прагне до

розвитку свого таланту, вивчення традицій і створення новацій. Друга теза стосується того, що творчий процес, як зазначають науковці Ф. Моїсеєва та В. Усачов, сприяє збереженню і збагаченню культурного життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому [2, с. 70]. Третій аспект зазначає, що необхідною передумовою творчості особистості є її мотивація до творчої діяльності, прояв її інтересу до навколишнього середовища, уміння розпізнати проблеми соціуму, які назрівають, у контексті конкретних пізнавальних, професійних, соціальних, побутових ситуацій. У четвертому аспекті наголошується на тому, що неодмінною умовою творчості є накопичення особистістю досвіду творчої діяльності, критичний аналіз творчих невдач, у результаті чого вибраковуюються звичні, шаблонні уявлення про навколишнє середовище й окреслюються творчі підходи та методи художньо-творчої діяльності.

Для розуміння механізмів динаміки знання в процесі художньо-творчої діяльності особистості під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва важливого значення набуває функціональна асиметрія головного мозку. Це пов'язано з тим, що художню творчість як психологи, так і художники відносять до несвідомих процесів роботи головного мозку. Науковець А. Штефан зазначає, що «творчість – індивідуальна діяльність людини, феномен її інтелектуальної діяльності, в якій поєднуються несвідоме і свідоме. На несвідомому рівні здійснюється творчий процес, виникають образи, а з використанням свідомості вони набувають розвитку, завершеності, втілюються у творі» [3, с. 9]. Результат аналізу різних концепцій творчого процесу дає підстави стверджувати, що сукупність творчої роботи мозку впродовж усіх стадій творчого процесу дає змогу одержати творчий результат і визначається як цикл творчого процесу, що може розглядатися як технологія живої творчості.

Зміст сучасної художньо-педагогічної освіти полягає в розвитку художньо-творчих здібностей особистості, де акт творчості виокремлюється зі звичайної діяльності свідомості, ґрунтуючись на одночасній роботі правої та лівої півкуль головного мозку людини, що сприяє цілісному сприйняттю світу; де талант як природний дар необхідно розвивати для досягнення творчих висот; де художня-творча діяльність виконує виховну функцію, формуючи громадську свідомість, набуває особливої актуальності і в сьогоденні.

В основу навчання здобувачів вищої освіти основам декоративно-ужиткового мистецтва покладено подвійну природу роботи головного мозку людини, що безпосередньо пов'язана із зоровими образами, що виникають у правій півкулі мозку і посідають таке саме місце в розумовому процесі, як вербальний, аналітичний, послідовний режим лівої півкулі. Процес відображення побаченого або чуттєвого (тобто тих образів, що створила уява) знаходиться в тісному взаємозв'язку з художнім образно-асоціативним сприйняттям, творчим образно-асоціативним мисленням і художньо-творчими здібностями.

Художньо-образний характер мистецтва вимагає й особливого його сприйняття. Як основа конкретно-чуттєвого сприйняття художнього твору, основою творення художніх образів слугують асоціації. Людське сприйняття має такий механізм: «логічне мислення перетворює сприйняття в цілеспрямоване спостереження. У формуванні образу беруть участь й інші центри мозку. Існує тісний взаємозв'язок між очима та мозком, який не тільки сприймає світ, а й створює його в момент сприйняття, «творить» його. Починаючи з ока, яке є первинним приймачем інформації, відбувається своєрідне «виправлення» і відбір відомостей про зовнішній стан об'єкта, що сприймається. Завдяки налаштуванню свідомості на цілеспрямоване сприйняття, з усього обсягу інформації, що надходить на сітківку ока, виокремлюються певні характерні ознаки предмета. Охоплюючи весь предмет, око здатне сприймати вибірково, відповідно до потреб свідомості людини в кожен окремий момент. Інформація, яка надходить у зоровий центр, після розшифрування підлягає подальшому обробленню. Мозок аналізує та синтезує її, в дію вступають мислення і пам'ять: відбувається своєрідне порівнювання образу, що формується, з наявними в пам'яті. У результаті уявлення про об'єкт, що сприймається, доповнюються інформацією з тих образів, які сформувалися

під час попереднього досвіду спостережень за аналогічними або такими самими предметами. Таким чином, сприйняття стає схожим не на сліпе копіювання дійсності, а на творчий процес пізнання» [4, с. 973-974].

У психології творчості, як зазначає О. Туриніна, сприйняття і творчість особистості у контексті теорії відображення розглядаються як цілісне утворення, водночас зазначається творчий характер сприйняття [5]. Творчим відображенням об'єктивної реальності є художній образ – специфічний спосіб відображення, осмислення та перероблення об'єктивної дійсності, що становить загальну форму мислення в мистецтві. Продукт діяльності людини перестає бути художнім твором, якщо він не має образного змісту. Це стосується всіх видів творчої діяльності. Художнє образно-асоціативне сприйняття становить вид естетичної діяльності, що виражається в цілеспрямованому та цілісному сприйнятті витворів мистецтва як естетичної цінності, що супроводжується естетичним переживанням.

Образно-асоціативне мислення визначають як динамічне професійно-особистісне утворення, що передбачає здібність до асоціацій, перероблення інформації утилітарного значення в художньо та естетично значущу інформацію, що відображає відповідно до логіки образу їх структурний взаємозв'язок.

Майбутні вчителі технологій, педагоги професійної освіти мають володіти здібностями абстрактно мислити, швидко генерувати чисельні ідеї впродовж обмеженого часу, вміння знаходити оригінальні рішення, встановлювати неочікувані асоціативні зв'язки між предметом, що досліджується, та образом, який проєктується, вигадувати і зображувати за допомогою графічних засобів найнеймовірніші й неіснуючі в реальному світі образи. Тому важливо навчити студентів мислити образами, спонукати їх «до прояву природного бажання фантазувати, вигадувати, уявляти, створювати щось неповторне й індивідуальне – це найважливіші передумови формування образно-асоціативного мислення як професійно-особистісної якості» [6, с. 56-57]. Результатом асоціативних уявлень про предмети й явища реального світу, чуттєво-емоційні стани, що відтворюються в пам'яті та відрізняються від інших предметів, створених людиною, своєю образністю, є твори ДУМ.

Якщо практична діяльність є основою всіх здібностей людини, що необхідні для розвитку творчості, то діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва створює підґрунтя для розвитку у студентів художньо-творчих здібностей. Художньо-творчі здібності студентів з декоративно-ужиткового мистецтва, з точки зору гносеології, становлять складну систему, що здатна до розвитку й саморозвитку під час художньо-творчої діяльності на заняттях з дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування.

Нами були визначені основні складові художньо-творчих здібностей студентів, які навчаються за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування). Вони частково компенсують один одного і передбачають розумові (продуктивні та репродуктивні), практичні й особистісні якості.

Розумові компоненти художньо-творчих здібностей характеризуються проявом продуктивних і репродуктивних умінь у період до створення художнього твору. До продуктивних (творчих) компонентів належать творче образно-асоціативне мислення, продуктивна образно-асоціативна уява, просторові уявлення, особливості зорової пам'яті.

Висока природна чутливість зорового аналізатора, сенсомоторні якості майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти, емоційно-асоціативне сприйняття відображають практичний компонент художньо-творчих здібностей.

Емоційність і естетичні почуття, що виникають у людини під час сприйняття та зображення явища, бачення краси оточуючого середовища, вольові якості особистості, котрі забезпечують практичну реалізацію творчих задумів, наполегливість і працьовитість, рефлексія, прагнення до досконалості – це якості особистості, які сприяють здійсненню художньо-творчої діяльності.

Художньо-творча діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва уособлює особливу форму відображення оточуючого середовища за допомогою декоративних образів і понять, а

власне твір декоративно-ужиткового мистецтва в цьому випадку є матеріалізованим декоративним образом, тобто втіленим у декоративному матеріалі.

У контексті системного підходу художньо-творчі здібності розглядаються як властивості функціональних систем головного мозку людини, що реалізуються в конкретній художньо-творчій діяльності, де практична діяльність є найважливішою умовою і засобом розвитку художніх здібностей. Розвиток художньо-творчих здібностей залежить від особистісних характеристик людини, психолого-педагогічних методів і способів впливу на неї, мотиваційних чинників розвитку особистості, серед яких саморегуляція та самоактуалізація, тобто прагнення особистості до максимального виявлення своїх можливостей, посідають одне з чільних місць.

Безумовно, формування і розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва, визначається, у першу чергу, наявністю відповідних задатків і схильності до розглядуваного виду художньо-творчої діяльності. Водночас варто зазначити особливу роль потребнісно-мотиваційних особливостей особистості й установок на концентрацію її зусиль щодо досягнення визначеної мети в процесі художньо-творчої діяльності.

Декоративно-ужиткове мистецтво передбачає унікальні особливості художньо-творчої та духовно-практичної діяльності. Ці особливості полягають у тому, що під час діяльності з декоративно-ужиткового мистецтва як педагог, так і учень не тільки розвивають власні художньо-творчі здібності, здобувають знання про світ, а й засвоюють емоційно-ціннісні ставлення до навколишнього світу і до самого себе. Творча особистість будує власні людські, діалогічні відносини зі світом, тобто відкриває для себе дійсність як світ творчості, світ людини, світ, сповнений особистісними смислами.

У процесі вивчення досліджуваної проблеми нами виявлені три основні групи художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва, котрі відображають комплекс таких характеристик здібностей художнього образно-асоціативного мислення, образно-асоціативної уяви, що в сукупності зі здібностями з декоративно-ужиткового мистецтва сприяють оволодінню основами художньої творчості ДУМ. У свою чергу, структура групи здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва передбачає здібності до декоративної інтерпретації і стилізації форм; здатності до площинно-орнаментального бачення, емоційно-асоціативного сприйняття оточуючого середовища; декоративно-композиційні здібності, здатність до розвитку майстерності у галузі ДУМ.

Оскільки майбутній вчитель технологій, педагог професійної освіти має вміти вчасно виявляти й сприяти подальшому розвитку в учнів художньо-творчих здібностей до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, на основі сучасних методичних систем, виникає необхідність у формуванні та розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва. У зв'язку з цим, визначена мета навчання студентів основам ДУМ стимулює пошук нових оптимальних поєднань принципів, методів, способів, прийомів, форм, засобів, умов, змісту, що утворюватимуть цілісну методичну систему і передбачатимуть позитивну динаміку розвитку художньо-творчих здібностей. Цілісність методичної системи полягає у тісному взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку, що мають єдину методологічну основу.

Структура пропонованої нами цілісної методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва передбачає концептуальні положення, цілі, завдання, зміст дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування (основи образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва), в основу яких покладено актуальні для нашого дослідження принципи, методи та форми з використанням наочних засобів навчання.

Досвід художньо-творчої діяльності, крім дидактичних принципів, передбачає реалізацію специфічних принципів процесу розвитку художньо-творчих здібностей. До таких принципів ми віднесли: взаємозв'язок сприйняття декоративно-ужиткового мистецтва та художньо-творчої діяльності; врахування пізнавальних, індивідуальних і вікових можливостей та особливостей студентів; інтеграція різних видів діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Розглянуті принципи розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва у сукупності забезпечують процес художньо-творчої діяльності студентів від усвідомлення через емоційно-чуттєву сферу до художньо-творчого, декоративно-образного втілення цілісної та гармонійної декоративної композиції. Під час навчання студентів основам декоративно-ужиткового мистецтва варто застосовувати розглянуті нами відомі в педагогічній науці дидактичні принципи в поєднанні зі спеціальними методами мисленнєвої, художньо-практичної діяльності та оптимальними формами, що мають позитивний вплив на динаміку розвитку художньо-творчих здібностей студентів з ДУМ.

У цьому дослідженні запропоновано комплекс методів навчання, що забезпечують розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ ДУМ, а саме:

- методи розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: проблемно-пошуковий, асоціативний, релаксаційно-активний, дослідний, порівняння й узагальнення, декоративної інтерпретації та стилізації, метод вирізок, емоційно-асоціативного сприйняття;

- методи мотивації та стимуляції розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: мотивації зовнішнього стимулювання, самоактуалізації, самоствердження, заохочення, педагогічної установки, педагогічного впливу, колективного пошуку;

- методи контролю та самоконтролю розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: позитивної оцінки, контрольних питань, практичного контролю (кафедральні огляди), самоконтролю.

Ефективний розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва можливий за наявності комплексу організаційно-педагогічних умов, до яких ми віднесли:

- педагогічна майстерність учителя технологій, педагога професійної освіти, який співпрацює зі студентами згідно з цілісною методичною системою розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- створення творчої атмосфери під час діяльності з ДУМ;

- формування в студентів потреби у художньо-творчій діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва;

- формування в студентів оптимальної мотивації до розвитку власних художньо-творчих здібностей з ДУМ;

- створення умов для безперервного процесу набуття знань і досвіду художньо-творчої діяльності;

- створення проблемно-пошукових ситуацій та завдань, спрямованих на розвиток у студентів художньо-творчих здібностей з ДУМ;

- використання розвивального потенціалу народного ДУМ;

- організація та проведення конкурсно-виставкової діяльності студентів.

Мета запропонованої методичної системи розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва визначена відповідно до методології художньо-творчої діяльності як діалектичної взаємодії принципів наукової, мистецької та прикладної творчості. Власне система реалізує дві основні цілі: сприяє розвитку художньо-творчих

здібностей на основі нетрадиційності застосовуваного нами підходу, виходячи з новітніх наукових досліджень у галузі подвійної природи головного мозку людини та його функціональної асиметрії, із застосуванням релаксаційно-активних методів навчання; створює умови для формування необхідної для подальшого розвитку художньо-творчих здібностей системи знань, умінь і навичок.

Пропонована методика розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва передбачає такі основні аспекти:

- пояснення теоретичного матеріалу відповідно до вищезазначених дидактичних принципів навчання;

- визначення та формулювання методичної мети, навчально-творчих завдань, умов і вимог до кінцевого результату на конкретному етапі виконання роботи, тобто до пошукових варіантів, ескізів, картону, готового виробу декоративно-ужиткового мистецтва, а також визначення критеріїв оцінювання кінцевого результату, тобто безпосередньо виробу, виконаного в декоративному матеріалі;

- чергування відпочинку та активності студентів під час художньо-творчої діяльності, що полягає в дотриманні гармонії біоритмів тіла і мозку людини і має важливе значення для успішного розвитку художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткової діяльності;

- пояснення специфіки ментальних переключень мозку та засвоєння технологій цих переключень, що сприяє швидкому й якісному засвоєнню теоретичних і практичних знань, умінь, навичок та відповідно позитивній динаміці розвитку художньо-творчих здібностей студентів у процесі художньо-творчої діяльності під час виконання запропонованих завдань;

- застосування форм і методів індивідуальної та фронтальної роботи в процесі продумування й опрацювання варіантів тем змісту методичної системи розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- застосування оптимального комплексу принципів, методів, засобів, форм і умов, що сприяють розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- застосування творчого пошуку поліваріантності вирішення художньо-творчих завдань, проблемних завдань і проблемних ситуацій, де зміст кожного завдання є своєрідним стимулятором розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- попередні огляди робіт, що виконані на кожному етапі художньо-творчого процесу, колективне їх обговорення та обґрунтоване оцінювання, обговорення та затвердження пропонованих художньо-творчих рішень ескізних нарбок професорсько-викладацьким складом кафедри;

- остаточне доопрацювання та чистове виконання виробу декоративно-ужиткового мистецтва в декоративному матеріалі, оформлення роботи з дотриманням вимог професійної культури виробу декоративно-ужиткового мистецтва;

- основний кафедральний огляд завершених навчальних, художньо-творчих робіт, виконаних у матеріалі, колективне обговорення, обґрунтування оцінок згідно з їх критеріями.

З вищеперерахованих основних етапів методики розвитку в студентів художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва для нашого дослідження виняткове значення мають етапи чергування відпочинку та активності студентів з дотриманням гармонії біоритмів тіла і мозку людини; необхідності пояснення специфіки і засвоєння студентами технології ментальних переключень мозку під час художньо-творчої діяльності.

Варто зазначити, що ці етапи є ключовими під час навчання майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти декоративно-ужиткового мистецтва та розвитку в

них художньо-творчих здібностей, оскільки виконують роль основних чинників у процесі переходу від логічного аналізу до образно-асоціативного мислення студентів у діяльності з декоративно-ужиткового мистецтва. Навчально-методична ефективність переключень мозку студентів під час художньо-творчої діяльності забезпечує наскрізний характер його послідовного включення в практику роботи над твором декоративно-ужиткового мистецтва на будь-якому етапі навчання та розвитку художньо-творчих здібностей студентів. Засвоєння студентами технології ментальних переключень мозку під час художньо-творчої діяльності спонукає їх до свідомого, відповідального ставлення до власне художньо-творчого процесу, з перших навчально-практичних кроків долучатись до принципів, методів, умов художньо-творчої діяльності під час занять з дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування.

Відтак, забезпечення свідомого синтезу образно-асоціативного та логічного під час розв'язання навчально-творчих завдань, засвоєння технології швидкого переключення роботи мозку з художньої правої півкулі на логічну ліву півкулю визначає успіх кожного студента у досягненні мети, в осягненні професійної культури, у розвитку власних художньо-творчих здібностей в галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нині назріла необхідність переорієнтації суспільної свідомості на виховання та розвиток цілісного, творчого мислення особистості, на мотивацію гармонійного, екологічного типу мислення, що свідомо володіє логічним і образним мисленням, рівноцінно використовуючи ліву і праву півкулі головного мозку людини. В майбутнього вчителя технологій, педагога професійної освіти мають бути сформовані вміння щодо вчасного виявлення й подальшого розвитку в учнів ЗЗСО, закладів професійної (професійно-технічної) освіти художньо-творчих здібностей до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва як окремого його виду, зокрема.

Проблема формування і розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва є комплексною проблемою. Вона складається з філософського, психологічного, педагогічного, фізіологічного, дидактичного, технологічного, мистецтвознавчого та інших аспектів. Глибина і всебічність розкриття процесів кожного із зазначених аспектів, пов'язаних з розвитком художньо-творчих здібностей особистості визначає принципи, методи, засоби, форми та умови художньо-творчої діяльності студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

У дослідженні здійснено науково-теоретичне обґрунтування особливостей розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з ДУМ. Через загальну психологічну структуру творчої діяльності виявлені деякі особливості структури властивостей художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва та визначені основні групи досліджуваних здібностей. З метою ефективного розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва ми запропонували комплекс організаційно-педагогічних умов.

Здійснене дослідження, звісно, не вичерпує всіх проблем розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Потребують подальшого дослідження й інші її аспекти, зокрема: експериментальна перевірка ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов та цілісної методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва, що зумовлює необхідність розроблення показників, рівнів і критеріїв оцінювання рівнів художньо-творчих здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Марущак О. В., Зузяк Т. П. Формування у майбутніх педагогів професійної компетенції з дизайн-проекування засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: НУЧК, 2020. Вип. 8(164). С. 209-215.
- [2] Моїсєєва Ф. А., Усачов В. А. Осмислення культури як процесу розвитку людського суспільства. Наука. Релігія. Суспільство. 2013. № 4. С. 70-74.
- [3] Штефан А. Феномен творчої діяльності в авторському праві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 4. С. 5-13.
- [4] Шинін О. С., Марущак О. В., Жижко Н. О., Ільченко О. М., Тарановська Н. В. Виховання у майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва художнього сприйняття: психолого-педагогічний контекст. Fundamental and applied research in the modern world: abstracts of VI International Scientific and Practical Conference (Boston, January 20-22, 2021). Boston: BoScience Publisher, 2021. Pp. 970-979.
- [5] Туриніна О. Л. Психологія творчості. К.: МАУП, 2007. 160 с.
- [6] Марущак О. В., Бойчук С. О. Методичні аспекти розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій образно-асоціативного мислення у процесі художнього проектування костюма. Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. II. С. 55-58.

DEVELOPMENT OF FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS, TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES DURING THE STUDY OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS**Marushchak Oksana Vasylivna**

PhD of pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor in Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-0754-6367
ksanamar77@gmail.com

Zuziak Tetiana Petrivna

Doctor of science, Associate Professor,
Professor of a Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5437-0272
zuzyak@ukr.net

Solovei Viktor Volodymyrovych

PhD of pedagogical Sciences,
Associate Professor in Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-0373-6008
victorsolovey79@gmail.com

Annotation. In the context of the revival of national culture, the problem of formation of future technology teachers, teachers of professional education of art and aesthetic culture becomes especially relevant, which causes radical changes in the development of their artistic and creative abilities. The basis for the development of artistic and creative abilities of students is created by the activity of decorative and applied arts. The main problem of our study is to develop a theoretical, methodological bases and methodological system of development of future teachers of technology, teachers of professional education of artistic and creative abilities during the teaching of decorative and applied arts. The purpose of the study provides a scientific and methodological justification for the development of future teachers of technology, teachers of vocational education, artistic and creative abilities in decorative and applied arts. To achieve it, theoretical methods were used: study, analysis and generalization of psychological and pedagogical, methodological, historical literature, monographs, systematization of theoretical provisions, comparative analysis of dissertations, study of curricula of disciplines of the cycle of professional training, study of reference books, manuals on decorative and applied arts and crafts; empirical: the study of pedagogical experience of students of general secondary education, vocational (technical) education

and students of pedagogical institutions of higher education in the basics of decorative and applied arts, observation of classroom and independent educational and creative work, research and artistic activities students and pupils, conversations, questionnaires of teachers, students, pupils, study of products of artistic and creative activity of students and pupils in decorative and applied arts. The article theoretically substantiates the features and methods of development of artistic and creative abilities of students in decorative and applied arts. The main components of students' artistic and creative abilities are determined: mental (productive and reproductive), practical and personal qualities. The main groups of artistic and creative abilities of students in decorative and applied arts are defined: figurative-associative thinking, figurative-associative imagination, abilities in decorative and applied arts. A holistic methodological system and organizational and pedagogical conditions for the development of students' artistic and creative abilities in decorative and applied arts are proposed.

Keywords: technology teacher; teacher of professional education; artistic and creative abilities; decorative and applied arts; methodical system; organizational and pedagogical conditions.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Marushchak, O. V., & Zuziak, T. P. (2020). Formuvannia u maibutnikh pedahohiv profesiinoi kompetentsii z dyzain-proektuvannia zasobamy dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva [Formation of future teachers' professional competence in design design by means of decorative and applied arts]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky*, 8(164), 209-215 (in Ukrainian).
- [2] Moisieieva, F. A., & Usachov, V. A. (2013). Osmyslennia kultury yak protsesu rozvytku liudskoho suspilstva [Understanding culture as a process of human society development]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo*, 4, 70-74 (in Ukrainian).
- [3] Shtefan, A. (2018). Fenomen tvorchoi diialnosti v avtorskomu pravi [The phenomenon of creative activity in copyright]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 4, 5-13 (in Ukrainian).
- [4] Shynin, O. S., Marushchak, O. V., Zhyzhko, N. O., Ilchenko, O. M., & Taranovska, N. V. (2021). Vykhovannia u maibutnikh fakhivtsiv obrazotvorchoho ta dekoratyvnoho mystetstva khudozhnoho spryiniattia: psykholoho-pedahohichni kontekst [Education of future specialists in fine and decorative arts of artistic perception: psychological and pedagogical context]. *Fundamental and applied research in the modern world: abstracts of VI International Scientific and Practical Conference*. (Boston, January 20-22, 2021). Boston, 970-979 (in Ukrainian).
- [5] Turynina, O. L. (2007). *Psykholohiia tvorchosti*. Kyiv, 160 (in Ukrainian).
- [6] Marushchak, O. V., & Boichuk, S. O. (2019). Metodichni aspekty rozvytku u maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii obrazno-asotsiatyvnoho myslennia u protsesi khudozhnoho proektuvannia kostiума [Methodical aspects of development of future teachers of labor training and technologies of image-associative thinking in the process of artistic costume design]. *Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii: teoriia, dosvid, problemy*, 2, 55-58 (in Ukrainian).

УДК 379.837-053.6

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-64-71

Мондич Оксана Валентинівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

ORCID ID 0000-0002-1561-326X

mondich.ov@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. В публікації виноситься на розгляд умови формування і збереження здоров'я майбутніх педагогів початкової школи, глобальне значення якого може розглядатись як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії. А також розглядається питання формування стратегії збереження професійного здоров'я майбутніх педагогів початкової школи. Сучасного